

Реферат на тему: "Григорій Квітка-Основ'яненко, життя та творчість"

Григорій Квітка-Основ'яненко

ГРИГОРІЙ

КВІТКА-ОСНОВ'ЯНЕНКО (1778-1843)

В одному з ранніх віршів Тарас Шевченко писав:

...Тебе люди поважають,-
Добрий голос маєш;
Співай же їм, мій голубе...
Утни, батьку, щоб нехотя
На весь світ почули...

З таким захопленням Великий Кобзар відгукнувся про Григорія Квітку-Основ'яненка — засновника нової української прози. Основ'яненко один з перших в Україні почав писати народною мовою не тільки про смішне, а й про серйозне. Тому поява Квітчиних прозових творів українською мовою була своєчасним продовженням і поглибленням літературного подвигу Котляревського, актом історичного значення, який довів зрілість і художню досконалість української мови. Інакше кажучи, Квітка-Основ'яненко прийшов в українську літературу в час її національного відродження. Коли читачі насолоджувались "Енеїдою", залюбки цитували байки Гулака-Артемовського, його балади, захоплювались виставами "Наталка Полтавка" та "Москаль-чарівник", молодий Основ'яненко, тоді ще Квітка, розправляв крила для творчого злету. На початку XIX ст. Україна мала високохудожню поезію і драму, а нової прози ще не було. Відомо ж, що саме проза завжди мала найбільше шанувальників, адже широко охопити всю складність суспільного життя спроможна лише епічна проза. Одне слово, новій українській літературі конче потрібний був повістяр, і він прийшов з прихарківського села Основи (звідти і походить псевдонім Основ'яненко)

...Одного дня 1604 р. до Києва прибився звідкись дід із внуком-сиротою Григорієм. Невдози дід помер, а внук прижився. За ніжну вдачу і незвичайну вроду підлітка прозвали Квіточкою, а коли підріс — Квіткою. Згодом у нього закохується горда красуня, дочка київського воєводи, і парубок відповідає палкою взаємністю. Вони потай вінчаються, підмовляють гурт козаків і тікають на вільні, дикі тоді, землі Лівобережжя. На березі річки Уди засновують поселення — початок майбутнього Харкова й усієї Слобожанщини. Це був прапрадід Григорія Федоровича, що заснував рід Квіток. Родом Григорій Квітка із сім'ї козацької старшини. Виховання здобув спочатку домашнє, далі — монастирське та музичне, бо мав неабиякий хист музики й композитора. Він чудово грав на фортепіано й флейті, а краса народної пісні, захоплення майстерною грою кобзарів кликали його до творення власних музичних творів. Наприклад, він є автором жартівливої пісні "Грицю, Грицю, до роботи".

Виростав Григорій в атмосфері глибокої шани до рідної мови, історії, фольклору, мистецтва, що панувала в сім'ї Квіток. Звичаї в родині відзначалися простотою, тут багато читали, постійними були вистави самодіяльного театру, натхненником яких був Григорій; він же виконував головні ролі. Усе це формувало мистецькі смаки юного Квітки, його суспільні погляди, прищеплювало любов до народної поезії, виховувало повагу до простолюду.

У родині Квіток часто бував Сковорода, а відомо, що він відвідував лише однокласників. Може, тому Григорій Квітка вивчає напам'ять вірші Сковороди, байки Гулака-Артемівського, цілі уривки з "Енеїди", читає Ломоносова і Мольєра, Жуковського і Сервантеса — взагалі все, що потрапляло йому на очі, любить слухати легенди, повір'я та розповіді про героїчні битви козаків супроти нападників.

Життя юнака сповнене раптових змін. У 15 років Грицько уже був зарахований на військову службу, звідки в 19 років виходить у відставку в чині капітана. У 26 років юнак йде послушником у монастир, куди штовхнули його нещасливе кохання, несправедливий розподіл батьківської спадщини (братові — весь маєток, йому ж — лише незначну суму) та релігійне виховання. Проте життя в монастирі виявилось не таким, як уявлялося юнакові. І Григорій хоч привіз туди флейту, навіть фортепіано, часто приходив додому, брав участь у культурних заходах, а відтак подався все ж на військову службу. Та Квітку, натуру енергійну, талановиту, спраглу за громадським життям, не могла задовольнити офіцерська служба. Тож наступні захоплення Квітки теж швидко змінюються. Це культурно-громадська нива у Харкові, на якій він працював з молодечим запалом: проводив літературно-музичні вечори, працював директором театру, заснував оркестр, товариство доброчинності й першу на Лівобережжі вищу жіночу школу, організував, відредагував і випустив перший в Україні журнал ("Украинский вестник"), допомагав видати першу друковану збірку українських прислів'їв і приказок, збирав кошти на відкриття Харківської публічної бібліотеки. Якось непомітно Квітка став духовним ватажком молодих українських письменників. У Основ'яненка було стільки віри у всеперемагаючу силу освіти, стільки енергії та бажання сприяти розквітові рідної культури, що він підтримував усі нові починання й заходи в цій галузі. За працьовитість і плідну громадську діяльність Григорія Федоровича цінував Тарас Шевченко. А оскільки Квітка був ще й повітовим дворянським маршалком, далі — суддею, попечителем бібліотеки, членом-кореспондентом статистичного відділу, то цілком виправданою є епіграма на нього:

Не надивлюся я, создатель,

Какой у нас мудрёный век:

Актер, поет и заседатель —

Один и тот же человек.

Докладніше слід сказати про Квітчину літературну працю, про вивчення ним побуту, звичаїв народу. Мало не в кожную неділю його бачили на базарі, де він вслухався в народну мову, заносив у свій записничок крилаті вирази, прислів'я, приказки;

записував і розповіді візника Лук'яна, сусідів, односельців.

Тож Квітка, як пише його біограф, "наче та бджола, наносив у свої драми та оповідання багато солодких щільників з квітчастої ниви української народної поезії". І "Маруся", і "Сердешна Оксана", і "Сватання на Гончарівці" — то все квітки з тієї ж пісенної ниви.

У Харкові Квітку знали як людину, охочу до веселого дотепу, жарту, як автора влучних анекдотів, та найбільше поважали його за чуйне серце, простоту і незрадливу любов до Харкова. Дружина Квітки, з якою він був щасливий, не раз пропонувала переїхати на постійне життя до Петербурга, та він на це не міг пристати, бо не уявляв собі, як можна жити без України. Харківські багаті насміхалися з того, що Квітка не мав свого кухаря, жодного кріпака.

Зустрічаючись із фактом свавілля й жорстокості поміщиків, Основ'яненко захищав селян, а одного разу навіть надав притулок кріпачці, яка ледь живою утекла від лютого кріпосника, що на смерть закатавав її чоловіка й сина. Іншого разу Григорій Федорович справедливо розглянув скаргу селян на поміщика, який за найменшу провину заковував селян у кайдани. Письменник-гуманіст усіляко підтримував таланти з народу. Наприклад, коли в юного маляра крамничних вивісок він помітив талант художника, за власні кошти готував його до вступу в Академію мистецтв. Квітка дуже любив дітей, ладен був для них годинами розповідати смішні історії, казочки, організовувати забави, влаштовувати феєрверки.

Повістар з Основи помер на 65-му році життя. На велелюдному похороні в присутності тисяч харків'ян і хліборобів з приміських сіл Ізмаїл Срезневський сказав:

"Пам'ятай, Україно, цю могилу:
тут похований той, хто,
оживлений любов'ю до тебе,
захищав твій звичай та мову".

Пам'ятаючи й шануючи Квітку-Основ'яненка, ми вивчаємо в школі його життя і творчість. Близько 80 прозових і драматичних творів українською та російською мовами написав Квітка. Частина їх не витримала проби часу і зараз цікавить тільки істориків літератури. Але досі читають і, напевно, завжди читатимуть "Марусю" й "Щиру любов", "Сердешну Оксану" й "Козир-дівку", "Конотопську відьму" й "Пана Халявського". І сьогодні глядач охоче дивиться вистави чи фільми "Шельменко-денщик" та "Сватання на Гончарівці". Крім прозових і драматичних творів, Квітка писав епіграми, фейлетони, публіцистичні статті та наукові нариси.

У художніх творах, широко використовуючи фольклор, Основ'яненко правдиво показав побут і благородство простих людей, щирість і глибину їхніх почуттів, розум, працьовитість і кмітливість; пани ж зображені нерідко паразитами й недоумками. "Бачу мавп багато, але, на жаль, людей мало", — писав він про дворянство.

Повісті й оповідання Квітки-Основ'яненка нікого не залишали байдужим. Євген Гребінка признавався, що, читаючи їх "не раз плакав від щирого серця або реготавсь,

як той козак, до знемоги". Простих людей ці твори захоплювали до сліз, бо оповідали про їхнє ж життя, розказані до того ж правдиво, зі співчуттям. Ось характерний приклад: у повісті "Сердешна Оксана" оповідається, як капітан, вирішивши збездістати Оксану, напоїв її чаєм з вином. У цьому місці письменник перериває свою розповідь і з хвилюванням вигукує: "Напилась, Оксано, панського чаю! Будеш, сердешна, тямити і навік оскоми не забудеш! Якби ти більше панів знала, ти б з першого слова відбігла від нього, як від лихої гадини". Автор близько до серця приймає біду своєї героїні.

Процитований щойно уривок є ліричним відступом, тобто авторським відступом від розгортання сюжету, в якому письменник, перериваючи розповідь про події, виявляє своє ставлення до героїв, висловлюючи їм співчуття, поради тощо. Ліричні відступи створюють певний настрій у творі, роблять його інтимним, близьким до читача. Вже згадувалось про діяльність Квітки в напрямку захисту багатой і самобутньої української мови, яка здатна відтворювати найглибші й найтонші переживання душі людини, а в умовах колонізаторської і русифікаторської політики в Україні це було особливо важливим. Всупереч реакціонерам, які сміялись із зусиль невеликого тоді гурту письменників підняти українську літературу до рівня світової, Квітка-Основ'яненко писав, що українська мова й література "рухається і буде жити" та що ніякі потуги ворогів "не зітруть її з лиця землі", вона "подує противників і гонителів", а письменникам Квітка радив: "Як говоримо, так і писати треба".

Ці слова Основ'яненко незабаром підтвердив ділом: почав писати по-українськи. У передмові до повісті "Маруся" (1839 р.) він заявив: "Нехай же знають і наших! Бо є такі люди, що з нас кепкують і говорять та й пишуть, буцімто з наших ніхто не втне, щоб було і звичайне, і ніжне, і розумне".